

Vrijdag 27 augustus 1915 – ochtendeditie

De hogeschool te Gent.

Keulen, 26 augustus. Aan de Kölnische Zeitung uit Brussel: De Haagsche Avondpost heeft gemeld dat de hogeschool te Gent begin oktober zou worden heropend en dat, zo er niet voldoende Belgische hoogleraren waren, het tekort door Duitse zou worden aangevuld. (Wij hebben het bericht in het ochtendblad van 21 dezer overgenomen – Redactie).

Van een dergelijk besluit is te bevoegder plaatse niets bekend. Er is natuurlijk nooit sprake van geweest Duitse hoogleraren naar Gent te roepen.

Nieuw verhaal over België's onzijdigheid.

Bazel, 26 augustus. De Basler Anzeiger vertelt onder het opschrift "De Belgische onzijdigheid":

Van achtenswaardige zijde wordt ons het volgende belangwekkende en veelbetekenende voorval medegedeeld: Op het Nederlandse consulaat in een grote Zwitserse stad verscheen een uit Frankrijk teruggekeerde man, die een Nederlandse pas aanvroeg voor een reis naar België. Het bleek tenslotte dat de aanvrager een Belg was. Onder zijn papieren vond men een boekje, dat blijkens de titel voor Belgische soldaten was bestemd. Het behelsde afbeeldingen van verscheidene Franse uniformen met het onderschrift "nos alliés". De datum van uitgifte was juli 1914.

De mededeling is volkomen betrouwbaar. De personen, van wie wij (de Basler Anzeiger) het vernamen, zijn bereid met hun naam voor de juistheid in te staan.

De brief van sir Edward Grey over de redevoering van de Duitse rijkskanselier in de Engelse pers wordt hogelijk geroemd in een hoofdartikel van de Times. Zijn toon – zegt de Times – is even gematigd als die van Herr von Bethmann Hollweg aanmatigend was. Zijn verklaringen en bewijsvoeringen overtuigen door eenvoud en innerlijke waarachtigheid. Zijn antwoord is het antwoord van een man die nog steeds priemende spijt voelt dat de wereldvrede is verbroken door de misdaden van Duitsland, ondanks de aanhoudende en eerlijke pogingen van Engeland, Rusland en Frankrijk om hem te bewaren. In één opzicht, vreest de Times, kan Sir Edward Grey's antwoord aanleiding geven tot misvatting. Daar waar het gaat over “de vrijheid van de zee”. Deze frase is veelvuldig door Duitse en pro-Duitse propagandisten gebezigd bij hun pogingen om de zaak der bondgenoten verdacht te maken; ze is gegrond op de valse veronderstelling dat Engeland met zijn “marinisme” de dwingeland der zeeën is. Zulke pogingen zouden alleen kunnen slagen indien andere naties onze dwingelandij voelden. Onze vloot is voor ons niet meer middel om de baren te beheersen dan ons leger om het land te beheersen. Beide worden gebruikt als instrumenten der vrijheid van Europa en van de wereld. Wanneer de Duitsers de vrijheid van de zee verlangen, bedoelen zij die soort vrijheid, die hun duikboten bij tijden onder zee genieten. Ze is in wezen van dezelfde aard als de vrijheid die hun soldaten genieten in België. Voor ons is de vrijheid van de zee een voorwaarde voor ons bestaan; en zolang wij als natie blijven voortbestaan zullen wij die vrijheid zo min verkwanselen door internationale overeenkomst of pacifistische conventie als een vrij man zich als slaaf zal verkopen. Ware onze zeemacht niet gebruikt op de wijze als zij gebruikt is, dan zou het thans met de vrijheid van Europa wellicht gedaan zijn. Onze zeemacht dreigt niemand, dwingt niemand, en is de schrik alleen van piraten.

De Daily Telegraph schrijft o.m.:

De onzijdigen zijn er, dunkt ons, al lang achter waar de verantwoordelijkheid voor de verschrikkelijke oorlog berust, en zij weten, zo goed als wij, dat welke waarde men ook moge toekennen aan de lange keten van oorzaken die er aan vooraf gingen, de aanleiding tot de oorlog opzettelijk is uitgezocht door de centrale keizerrijken, en dat zowel Duitsland als Oostenrijk vast besloten hadden dat het ultimatum aan Servië door een Europese oorlog zou worden gevolgd. De feiten zijn bekend. De mogendheid die verantwoordelijk is voor de oorlog, is de mogendheid die niet alleen het Engelse voorstel tot een conferentie weigerde, doch ook het Russische voorstel om het Oostenrijks-Servische geschil te doen bijleggen door het Haagse hof van arbitrage. Die mogendheid is Duitsland. Toen Oostenrijk te elfder ure scheen te willen terugkrabbelen, was het Duitsland, dat zijn ultimatum naar Rusland slingerde ... Duitsland wenste oorlog. Het achtte zijn ogenblik gekomen. Het geloofde dat Engeland de handen waren gebonden en dat zijn eigen machtige legers zich een weg konden banen naar Parijs voordat Rusland gereed was om ten strijde te trekken. Waarom – vraagt de Telegraph verder – moest de Duitse rijkskanselier een heel jaar wachten alvorens zijn aanklacht op te bouwen, niet alleen tegen Engeland, maar ook tegen het arme kleine België?

Sprekende over de mededelingen van de rijkskanselier omtrent de Engelse besprekingen met Belgische ministers en de onderhandelingen met Haldane, zegt de Telegraph: Het is geen kwestie van misvatting: het is een kwestie van vervalsing. De Duitse cultuur gaat er openlijk prat op dat er geen sprake is van waarheid of leugen wanneer Duitse belangen op het spel staan.

De Daily News acht Grey's antwoord volledig, "niet alleen omdat het onweerlegbaar de verschillende punten, in von Bethmann Hollweg's

rede aangevoerd, beantwoordt, maar ook omdat het er de innerlijke zwakheid van blootlegt.”

Evenals de andere bladen, eindigt de Daily News met een passus over de “Duitse vrijheid”. Voor zover ons en onze bondgenoten betreft, is vrijheid bij de gratie van Duitsland een contradictio in terminis. Het einde van de oorlog zal pas in zicht zijn, wanneer geen verantwoordelijk Duitser die droom meer koestert. Het is zeer wel mogelijk kritiek te oefenen, en terecht, op de leer van het politiek evenwicht. Doch dit te vervangen door de tirannie van een enkele mogendheid, betekent het kwaad, in naam van die leer gesticht, te verergeren.

De Daily Mail schrijft in dezelfde trant. Vrijheid “made in Germany” – betitelt het blad zijn artikel. Wanneer de Duitse rijkskanselier Sir Edward Grey’s antwoord op zijn redevoering in de Rijksdag leest – meent de Daily Mail – zal hij er waarschijnlijk spijt van hebben, dat hij heeft gesproken.

Ook de Daily Mail is vol lof over de wijze waarop de minister zich van zijn taak heeft gekweten. Over één punt hoopt het blad iets meer te vernemen: Wat is er precies gebeurd bij de Engels-Duitse onderhandelingen in 1912? Sir Edward Grey belooft, uit de dossiers van het ministerie van buitenlandse zaken aan te tonen, dat de onderhandelingen daarom op niets zijn uitgelopen, omdat Duitsland er op stond, dat wij de gelofte van volstreekte onzijdigheid zouden afleggen. Des te eerder deze belofte wordt ingelost en de volledige feiten omtrent Haldane’s zending worden openbaar gemaakt, zoveel te beter.

Volgens de XXe Siècle, het Belgische blad dat te Havre verschijnt, heeft het Belgische Nationale Comité voor de Levensbehoeften aan de Belgische regering gemeld, dat het van de Spaanse en de

Amerikaanse gezant te Brussel had vernomen, dat de Duitsers in België de gehele oogst van het jaar voor de behoeftigen van België zouden overlaten. Het comité heeft vervolgens met het Amerikaanse comité de maatregelen overwogen om België aan de levensbehoeften te helpen, die het daarnaast nog nodig heeft.

Verder verneemt het blad, dat het Nationale Comité een regeling heeft getroffen, waardoor de prijs van het brood van 48 op 45 centiemmen verlaagd kan worden.

Generaal-majoor Wielemans, sous-chef van de Belgische generale staf, is benoemd tot chef van de generale staf van het Belgische leger.

Vrijdag 27 augustus 1915 – avondeditie

J'accuse! – De Belgische archiefstukken – De rede van de rijkskanselier. I.

Drie, ieder in zijn soort, uiterst suggestieve stukken. Het eerste: "J'accuse von Einem Deutschen (verlag von Payot & C°, Lausanne)", een boek van 350 bladzijden, heeft tot doel, de Duitse machthebbers van voor en die van achter de schermen aan de oorlog schuldig te stellen. De schrijver haalt de geschiedenis van de laatste tien jaar op; betoogt, dat het steeds Duitsland geweest is, dat alle pogingen tot toenadering onder de volkeren verijdeld heeft; dat welbewust de oorlog heeft voorbereid, en toen het ogenblik gunstig leek, ertoe is overgegaan ("Vorgeschichte des Verbrechens"). In het tweede gedeelte wordt dan "das Verbrechen" en de schuld van de misdadiger uit de verschillende rood- groen- blauw- grijs- oranje- en andere boeken nader bewezen. Dit zijn de voornaamste gedeelten van het boek.

De tweede, hier bovenvermelde uitgave, een afzonderlijke bijlage van de Norddeutsche Allgemeine Zeitung: "Berichte der belgischen Vertreter in Berlin, London und Paris an den Minister des Auswärtigen in Brüssel aus den Jahren 1905-1914", is een werk van geheel ander karakter, doch met, blijkbaar, een gelijk doel, als met J'accuse wordt nagestreefd: de lezer gelegenheid te geven, zich over de schuldvraag bij deze oorlog een oordeel te vormen. De gepubliceerde stukken lopen van 7 februari 1905 tot 2 juli 1914 en stammen dus alle uit de periode, die de schrijver van J'accuse in het eerste hoofdstuk van zijn boek behandelt. Maar, waar de auteur van J'accuse overal het boze oog van Duitsland ontwaart, zijn het voor de samenstellers van deze rapporten de mogelijkheden voor de entente, die telkens en telkens weer het gevaar voor de oorlog nader brengen. Tot 1912 zijn het vooral Engeland en de Engelse politiek, waartegen wordt gewaarschuwd; sedert 1912 treffen wij meer dan eens passages aan, waarin er op wordt gewezen, dat de verstandhouding tussen Engeland en Duitsland verbeterend is, maar dat nu het streven van de Russische oorlogspartij en de ontwikkeling van de Franse politiek, met haar herleving van chauvinistische en revanche-ideeën, het gevaar nader brengen. Dat ook de Duitse politiek – wiens leiders toch niet altijd om het hoogst zijn geprezen, zelfs in Duitsland zelf niet – wel eens een steek kan hebben laten vallen, wel eens een fout kan hebben begaan, een indruk kan hebben gewekt, die Engeland of Frankrijk of Rusland tot een tegenzet kan hebben gebracht, die anders misschien achterwege zou zijn gebleven – daarvan gewagen de gepubliceerde rapporten niet.

De gepubliceerde rapporten. Met het woord gepubliceerde duiden wij het bezwaar aan, dat wij zowel tegen deze Duits-Belgische, als tegen J'accuse hebben. De Duitser, die in de Duitse politiek niets goeds ziet en de ententemogendheden als vredesapostelen beschouwt, heeft geen objectieve geschiedschrijving geleverd. Hij

heeft slechts uit een reeks van jaren die gebeurtenissen te voorschijn gehaald, die hem voor zijn betoog konden dienen. Hij vertelt geen nieuwe dingen; uit niets blijkt, dat hij een blik achter de schermen gehad heeft, en hij verspreidt dan ook in geen enkel opzicht onverwacht licht. Wie de oude jaargangen van enige grote dagbladen naslaat, zal er al dezelfde gebeurtenissen in terug, en toegelicht, vinden, die de schrijver nu opnieuw de revue laat passeren. Alleen, hij zal er meer in aantreffen, ook de tegenkant van het betoog, dat de Duitser ons met onmiskenbaar schrijverstalent – het boek is in veel opzichten geestig, met verve, en meeslepend gesteld – opdist. Het boek van deze schrijver, die slechts naar één kant heeft gekeken, verheft zich daardoor weinig boven veel journalistiek werk; het geeft vluchtige, eenzijdige indrukken, verwerkt die zeer knap, maar het raakt de ondergrond van de gebeurtenissen, die het behandelt, nauwelijks aan. Op het grote publiek moet het boek zonder twijfel zeer suggestief werken, doch wie de gebeurtenissen van de laatste tien jaar met belangstelling heeft gevolgd, moet dit werk toch wel onvoldaan neerleggen, omdat de schrijver zo uitsluitend is gebleven bij het uiterlijke van de episoden, die hij beschrijft, en nergens de lezer inwijdt in de kern van de vraagstukken, waarvan de waarneembare gebeurtenissen slechts zwakke weerspiegeling zijn. Wij zeggen niet, dat de opvatting, die de schrijver van de geschiedenis heeft, onjuist is; wij erkennen evenmin de juistheid ervan; ons ontbreken voldoende gegevens, om daarover te oordelen. Onze grief is slechts, dat, waar de schrijver ons in de titel van zijn hoofdstuk belooft, de voorgeschiedenis van de misdaad te zullen blootleggen, en wij dus verwachten, de bouwstoffen te zullen vinden, om een oordeel te vormen, daarvan in het boek zo uiterst weinig wordt teruggevonden.

Hetzelfde bewaar, dat wij tegen het eerste hoofdstuk van J'accuse hebben, hebben wij in even grote mate tegen de publicatie van de

Norddeutsche. Ook dit werk is sterk suggestief, tendentieus, hoe men het noemen wil. Maar het is dan ook even eenzijdig als J'accuse samengesteld. Wat stond er in de brieven, die de Belgische vertegenwoordigers schreven, en die niet in de bloemlezing zijn opgenomen? Heeft de Belgische gezant te St.-Petersburg nooit iets van zich laten vernemen? Er is meer, dat men wel eens gaarne zou willen weten, eer men over de inhoud van de openbaar gemaakte brieven zijn oordeel zou geven. Immers, wie een onpartijdig oordeel wil vellen, moet de schifting van wat wel en wat niet van belang is, ook zelf willen verrichten. Men zou de stukken willen lezen in het kader van andere, waarmee zij samenhangen; in verband met de antwoorden en brieven, die uit Brussel de gezanten toekwamen, enz. Wil men een voorbeeld?

In nr. 106 van de uitgave der Norddeutsche schrijft baron Beyens, de gezant te Berlijn (26 mei 1913):

“Moet men uit het bezoek van het Engelse koninklijk paar aan Berlijn tot het besluit komen, dat er een Engels-Duitse toenadering wordt voorbereid, waarbij een concreet doel zou worden nagestreefd, als bv. de opslorping van Belgisch Kongo door Duitsland.” Hieruit blijkt reeds, dat de Belgische vertegenwoordiger bij de beoordeling van de gebeurtenissen rekening hield met zekere gevaren, waarmee hij zijn land bedreigd zag, hetgeen natuurlijk op zijn oordeel niet zonder invloed kon blijven. Uit het niet in de Duitse verzameling openbaar gemaakte – dat het stuk weggelaten is, zegt ook wat – doch, naar ons gemeld is, wel in het jongste Belgische grijsboek – dat ons intussen nog niet bereikt heeft – opgenomen rapport van dezelfde gezant van 2 april 1914 lezen wij nu het volgende:

“De gezant van Frankrijk heeft mij hedenochtend confidentieel een onderhoud medegedeeld, dat hij onlangs gehad heeft met de heer

von Jagow, na een intiem diner waarop hij bij deze laatste was gevraagd.

“Gedurende een afwezigheid van de Heer Cambon, korte tijd geleden, had de staatssecretaris van koloniën aan de zaakgelastigde van Frankrijk, die hij op een avondpartij aantrof, en enige dagen daarna aan de attaché naval, gezegd, dat Duitsland en Frankrijk zich moesten verstaan over het aanleggen en verbinden van spoorweglijnen, welke zij van plan waren in Afrika te bouwen, om te voorkomen dat deze lijnen mekaar concurrentie zouden aandoen.

“De heer Cambon vroeg wat deze “ouvertures” betekenden. De heer von Jagow antwoordde dat het vraagstuk nog ter studie was, maar dat hij van mening was, evenals de heer Solf, dat een overeenstemming tussen de twee landen, en ook met Engeland, zeer nuttig zou zijn.

“In dat geval, hernam de gezant, zou men België moeten uitnodigen met ons te confereren, want het bouwt nieuwe spoorwegen in Kongo, en volgens mijn opvatting zou het beter zijn dat de conferentie te Brussel gehouden werd.

“O neen, antwoordde de staatssecretaris, want het is ten koste van België (aux dépens de la Belgique) dat onze overeenkomst zal moeten gesloten worden.” – “Hoedat?” – “Vindt u niet dat koning Leopold een te zware last op de schouders van België heeft geladen? België is niet rijk genoeg om dat uitgestrekte domein tot waarde te doen komen. Dat is een onderneming die boven zijn financiële middelen en expansiekracht gaat. Het zal verplicht worden er van af te zien.”

Men ziet hieruit, dat hetgeen het rapport van 26 mei 1913 vermeldt niet een voorbijgaande gedachte, een plotseling opgekomen, weer

even spoedig verdwijnende vrees is geweest, doch iets wat de gezant als een reëel gevaar lange maanden moet hebben bezig gehouden. Iets wat hij moet hebben verwerkt, waaromtrent hij ongetwijfeld op zijn qui vive geweest zal zijn, en waaromtrent hij zeker wel met zijn regering zal hebben overlegd. Doch wat blijkt ervan in de Duitse publicatie? Waarlijk, men zal voorzichtig doen, uit de enkele, ons met een bepaald doel door een der strijdende partijen voorgelegde rapporten, uit de weinige ten dienste staande gegevens, geen conclusies te willen trekken. Hoe gevaarlijk dat is, voelt men eerst recht, wanneer men, zoals wij toevalligerwijze gedaan hebben, een boek als *J'accuse* en de publicaties uit de Norddeutsche kort na elkaar leest. Ziedaar de geschiedenis van een en hetzelfde tijdvak beschreven door mensen, die ieder hun eigen zorgen en inzichten hebben – en zij komen tot glad tegenovergestelde conclusies! Maar juist omdat de beide uitgaven sterk naar één zijde gekleurd zijn, kan men niet zeggen, dat de Belgische rapporten *J'accuse* weerleggen, noch ook dat omgekeerd *J'accuse* de Belgische rapporten teniet doet. Wie onpartijdig over de schuldvraag wil oordelen, zal, zo lang hem niet meer dan deze beide werken ten dienste staan, op zijn hoogst tot een non liquet kunnen komen.

Zo wij enige conclusie uit de publicaties van de Norddeutsche zouden willen maken, zou het echter deze zijn, dat bij alle moeilijkheden, die de Europese politiek in de laatste tien jaar heeft ondervonden, de Belgische vertegenwoordigers steeds een hoogst correcte rol hebben gehad. En men mag aannemen, dat zij hun lijn in verstandhouding met, en onder goedkeuring van de regering te Brussel hebben uitgestippeld. Wanneer men de rapporten van de Belgische gezanten leest, en de veronderstelling daarbij waagt, dat aan het hof te Berlijn het standpunt van België, waaromtrent niets te verbergen scheen – de gepubliceerde verslagen kunnen Berlijn in geen enkel opzicht enige grond tot verwijt tegenover België bijbrengen – toch ook niet

gans onbekend zal zijn geweest, dan kan men zich slechts verbazen, hoe, wat er dan ook van krijgsnoodzaak is gesproken, de enorme politieke fout kon worden begaan, van de oorlog te beginnen met een schending van België's gewaarborgde onzijdigheid.

De schrijver van *J'accuse* wijdt aan deze schending goede bladzijden. Zijn taak was hier trouwens gemakkelijk, daar, zoals men zich herinneren zal, dat de rijkskanselier zelf de schending een onrecht genoemd heeft. Toen de Duitse autoriteiten in de Belgische archieven aan het rondzoeken waren, en daar de rapporten van de gezanten te Londen en Parijs aantreffen, moeten zij, dunkt ons, ook wel sterk onder de indruk gekomen zijn van de juistheid, waarmee de rijkskanselier het karakter van de overweldiging van België heeft aangeduid. Er is in de gepubliceerde stukken geen woord en geen letter, die erop zouden duiden, dat de positie van België tegenover Frankrijk en Engeland van andere aard, en niet precies even correct zou zijn geweest, als tegenover Duitsland.

Wij hechten er enig gewicht aan, dit met nadruk op de voorgrond te stellen, omdat het van Duitse zijde is voorgesteld, alsof België eigenlijk zijn neutraliteit reeds voor de oorlog had prijsgegeven. Men weet, dat enkele in de archieven van de Belgische generale staf gevonden stukken tot bewijs van deze stelling heten te paraderen. En Wolff heeft ons geseind, dat deze stelling door de publicaties in de Norddeutsche opnieuw werd bevestigd. Wij hebben er reeds op gewezen, dat de rijkskanselier in zijn jongste rede deze opvatting van het officieuze telegraafagentschap links heeft laten liggen. Inderdaad geven de Berlijnse publicaties dan ook aan de insinuatie van Wolff schijn nog schaduw van steun. Wij gaan verder. Zij zijn veeleer in directe strijd met de stelling, die op de trouvaille in het archief van de generale staf is gebouwd. In een rapport van 5 april 1906 gewaagt de gezant te Berlijn van de "zonderlinge démarche", door kolonel Barnardiston bij generaal Ducarne gedaan. En nog een jaar later blijkt

deze “zonderlinge démarche” ook aan de Belgische ingewijden niet opgehelderd – laat staan dus, dat er iets van een verstandhouding of overeenkomst uit voortgesproten zou zijn, waarmee men aan Belgische zijde zou zijn gecompromitteerd. Op 12 april 1907 schrijft baron Greindl over de Engels-Franse entente: “die ijver om met een zogezegd defensief doel mogendheden tot elkaar te brengen, die door niemand bedreigd worden, kan terecht verdacht schijnen. Men kan te Berlijn het aanbod van 100.000 man, dat de koning van Engeland aan de heer Delcassé heeft gedaan, niet vergeten. Wijzelf, wij hebben het zonderlinge polsen (ouvertures) te boekstaven, van kolonel Barnardiston tegenover generaal Ducarne, wie weet of er niet andere dergelijke intriges hebben plaats gehad die niet tot onze kennis zijn gekomen”. Zonderlinge stap, zonderling polsen, intriges – dat zijn niet juist de woorden, waarmee men iets aanduidt, dat enig effect heeft gehad!

Doch er is nog een veel sprekender passage. In een brief van 24 april 1914, dat is dus in een brief om zo te zeggen aan de vooravond van de oorlog opgesteld, schrijft baron Beyens, toen de gezant te Berlijn: “Wij hebben het bewijs gehad, dat de militaire autoriteiten van de beide landen (Frankrijk en Engeland) een samenwerking met het Engelse leger en de zending van een expeditiekorps naar het vasteland hadden in beschouwing genomen. Zou dat op het ogenblik nog zo zijn, en zouden wij nog steeds de komst moeten vrezen van Engelse soldaten in België, om ons te helpen onze neutraliteit te verdedigen, terwijl begonnen wordt haar te compromitteren?” Gij zult al het bittere, dat in deze zinsnede besloten is, proeven. De Belgische autoriteiten weten niets van hulp, die men België misschien toegedacht heeft. Maar zij “vrezen” die hulp, omdat hun een ding helder voor de geest staat: dat dergelijke buiten België’s voorkennis of toedoen opgedrongen bijstand bovenal geschikt zou zijn, om België in een vals daglicht te brengen. Dat is het enig

feitelijke, dat de “zonderlinge démarche” van kolonel Barnardiston heeft achtergelaten. Zou men niettemin de beschuldiging willen volhouden, dat België zelf in zijn neutraliteit te kort is geschoten? Neen, wat uit de Belgische rapporten blijkt, is geenszins een bevestiging van hetgeen, naar het woord van de rijkskanselier, door andere publicaties was “bewezen”, doch eerder vlak het tegendeel, een bewijs dat men in de Belgisch-politieke kringen na negen jaar nog van zijn verbazing over de stappen van de Britse kolonel niet was bekomen, en nog steeds met bitterheid daaraan terugdacht.

Waarom wij over dit punt enigszins uitvoerig zijn, is duidelijk, wanneer men zich de rede van de rijkskanselier van 4 augustus 1914 in de herinnering terugroept: “Het onrecht – ik spreek rondborstig – het onrecht, dat wij daarmee (d.i. met de inval in België en Luxemburg) doen, zullen wij weer goed trachten te maken, zodra ons militaire doel is bereikt.” Welnu, die zedelijke plicht tot herstel – voor zover mogelijk – van het grootste onrecht, dat een vrije staat kon worden aangedaan, is door de thans bekende publicaties niet alleen niet verminderd, doch veeleer versterkt. En hier moeten wij nu even de jongste rede van de rijkskanselier weer opnemen. De hoogste ambtenaar van het Duitse Rijk heeft toch met zoveel woorden gezegd, dat Duitsland wilde worden (“wij willen zijn en blijven”, zegde de kanselier letterlijk, doch dat “blijven” zal een lapsus zijn: Denemarken, Hannover, België, Luxemburg) de hoeder van de vrijheid van grote en kleine naties. Hoe ons blad over deze nieuwe Duitse taak in het algemeen denkt, is dezer dagen op een andere plaats in onze krant aangegeven. Maar wat daarvan zij, duidelijk is, dat zelfs een overwinnend Duitsland zo’n hoederstaak nooit zou kunnen aanvaarden, wanneer niet als inleiding op de nieuwe periode het door de rijkskanselier erkend onrecht, dat nu door de Duitse publicaties nog in scherper licht is komen te staan, zo goed mogelijk wordt hersteld. Een overmachtig Duitsland – als het daar uiteindelijk

toe komt, al is het op het ogenblik zeker nog zo ver niet – dat begon het woord van de rijkskanselier van 4 augustus 1914 te breken, zou daardoor alleen reeds in zijn door dezelfde rijkskanselier op 19 augustus 1915 geschetste bezigheid van hoeder der naties zo verdacht zijn, dat de grondslag voor een nieuwe oorlog erdoor werd gelegd. Wij wensen niet dat als uitkomst van de oorlog, één der grote mogendheden als de enige en boven allen te voorschijn te zien treden, doch indien dit niettemin de uitslag van de worsteling moest worden, dan hopen wij toch, dat degene die deze gastrol in het Europees concert komt vervullen, er een moge wezen, die, wat niet anders dan een eerste ereschuld is, royaal inlost.

Na een jaar (KVdW).

Brussel, 20 augustus.

Wij schrijven: 20 augustus. Als ware het een bezweringsformule, het machtwoord dat dreigende schimmen weer op vermag te roepen, zien wij aan ons oog de Duitse cohorten van vóór een jaar de moeheid van hun lange tocht langs de buitenboulevards weer voorbij zeulen. Meer met de gedweeheid van oneindige kudden dan de aanmatiging van goedgeefse veroveraars; davert door ons de dreun weer van hun lome en grove laarszolen, die de straatstenen slijpen en met rood stof kleuren; schokken onze hersenen weer van de zware dans der voorbij hotsende kanonnen, van het blikken geratel der veldkeukens. Veel feller dan een jaar geleden, omdat wij nu tot ondergrond van onze in beeld en ritme weer opdoemende herinnering de betekenis kennen van de reuzenoptocht, van de eindeloze, logge stoet, die dagen zou duren en zich naderhand broksgewijs zou slepen langs maanden; feller, schrijnender, ernstiger ook, dan op 20 augustus 1914, herleven wij de gevoelens, die, achter zijn opperste bevelhebber aan, de glimlachende Caesar die rechts en

links als beschermend groette, het leger van von Kluck, oprukkend door Brussel, bij ons wekte.

Want toen, nietwaar, waren wij zeer moe. Zestien dagen hadden wij in een spanning geleefd die, bij haar ebben van neerslachtigheid en haar vloed van weer telkens maar opflakkerende hoop, van onze zenuwen zoveel had gevergd, dat de intocht der Duitsers werkte als een verlossing. Thans schamen wij ons enigszins over zulke gevoelens. Maar, hoe onverwacht ook het nieuws ons trof, na al de sussende verzekeringen waarmee men ons had gepaaid, toen wij in de late avond van 19 augustus uit krijtend verschrikte monden vernamen, om het weldra aan vluchtende gendarmes te zien: de Duitsers liggen voor Tervuren, en morgen zullen zij te Brussel zijn; hoe diep wij de vernedering voelden, bij het zien van de ontbonden, naar huis kerende "garde civique", die al die tijd zooveel had geofferd, en wie het nu niet eens gegund was, zelfs maar in schijn de eigen haardsteden te verdedigen; hoe heftig ook het aanvankelijke gevoel van verzet, hoe pijnlijk dat van woordeloze spijt mocht zijn: wij wisten dat de doortocht van Brussel zonder bloedvergieten zou gebeuren; of er geweld zou worden gepleegd, zou hoofdzakelijk van ons zelf afhangen en wij zouden het dan ook wel weten te voorkomen; men zegde ons - en toen geloofden wij het! - dat wij na een paar dagen al van Duitsers spoorloos zouden zijn verlost. Zodat de meest naar voren dringende van onze gewaarwordingen toen was, die van een oplossing, van eindelijk een oplossing ...

En de dag zelf van 20 augustus, toen, na de onderhandeling met Burgemeester Max aan de Tervurense poort, het von Kluckleger door Brussel toog, toen was het minder op woede dan op nieuwsgierigheid en het steeds zekerder geworden gevoel van securiteit, dat het door de Brusselse bevolking werd onthaald. Zeer humane gevoelens van medelijden met deze moe uitziende troepen, en ook wel misschien een onbewuste dankbaarheid om de vervolgen

vrees, deden enkelen het besef der vaderlandse waardigheid verliezen. Men betoonde al te gemakkelijk een al te opdringerige dienstvaardigheid, zodat de Duitse soldaten, die op vijandigheid zeer beslist schenen voorbereid, de eersten waren om er zich over te verbazen. Ik hoorde een officier iets mompelen van Feigheit, en ik ergerde er mij om, maar moest toegeven dat een zekere schijn die officier gelijk gaf. Wat wilt ge? Na de gespannenheid, was dit de welkome, weldadig aandoende, en trouwens verrassend geruste ontspanning. En het is slechts de volgende dag, toen in sommige wijken inkwartiering bevolen en hier en daar vrij onzacht werd uitgevoerd, dat de schrik, en ditmaal een schrik die op tastbare werkelijkheid berustte, weer opleven ging ...

Van die 20^e augustus zal ik u, na een jaar, niet verder vertellen: te gepasten tijde heb ik dat al gedaan, en onder eerste, rechtstreekse indruk. Er bestaat daar nu overigens in Holland een hele literatuur over. Wij zijn nu een jaar verder; mijn verslaggeversplicht legt mij deze verjaardag een andere taak op.

Taak die, ik zeg het van meet af, mij beschaamt. Ge weet hoe moeilijk het is hazenpeper te maken, als men over geen haas beschikt. En herinner u verder de Franse definitie van het kanon: “un trou avec du bronze autour”. Wel, deze verjaardag is geweest: haasloze hazenpeper ... met wat brons er om heen.

Het is al vrij laat in de avond, dat ik dit zit te schrijven. Heel de godganse dag heb ik door Brussel gewandeld. 's Ochtends liep ik door de aristocratische bovenwijken, en tot in Ukkel. 's Namiddags heb ik gedwaald en verpoosd in de volkswijken om de Hoogstraat. Toen een zachte, gulden avond inviel, ben ik gegaan door de benedenstad en de boulevards. In cafés heb ik mijn verspiedersoren gespitst, zo in de populaire “Platte Luis” als in de gedistingeerde “Taverne Royale.” Nu zit ik hier aan mijn schrijftafel met “Wemmel in mijn benen”.

(Wemmel is een lieflijk dorp, een dikke twee uur van Brussel afgelegen; “Wemmel in zijn benen hebben”, wil zeggen: de moeheid voelen die, bij niet getrainde wandelaars een eventuele tocht naar Wemmel en terug bezorgen zou.) En het is om de moeheid niet dat ik klaag: het is om de ijlte in mijn hoofd, om het volslagen gebrek aan indrukken, dat het enige resultaat van mijn wandeling door deze ontgoochelde verjaardag is.

En die ijlte, dit gebrek, heeft zowaar het Duitse bestuur op zijn geweten. Er bestaat goede grond om te geloven, dat, na dit jaar bezetting, de optimistische en goedschikse Brusselaars, die steeds zo gewillig zijn als men maar geen beslag legt op hun onafhankelijkheid, de Duitsers beter gewend zijn geworden, dan de Duitsers de Brusselaars. Zo, op 4 augustus jl. de verjaring der oorlogsverklaring enige betogingen had uitgelokt, die - ik maakte er u opmerkzaam op - volstrekt niet tragisch waren op te nemen, al werden een paar volksstraten vanwege sommige buitensporigheden gestraft, dan was dit te wijten aan de, trouwens nogal lichte, dwangmiddelen waartoe men zijn toevlucht had genomen. Ditmaal heeft het Duits bestuur getoond, dat het een beter, een zuiverder inzicht in de Brusselse geaardheid heeft gekregen: geen enkele prohibitieve maatregel was getroffen; wij konden gerust tot op het Duitse middernachtuur aan koffiehuistafels verwijlen, zo enige lust daartoe mocht bestaan; alle winkels, alle magazijnen konden open blijven tot op hun gewoon sluitingsuur; wij konden samscholen naar hartenlust, en zelfs, zo we daar de drang toe voelden, manifesteren; althans geen openbare afkondiging die er beperking aan stelde, en, zo er werkelijk toezicht was, dan merkte men daar niet meer van dan op gewone dagen. Met het resultaat, dat de straat haar gewoon uitzicht had; dat bij mijn weten niet de minste buitensporigheid is waargenomen; dat wij op ons gewoon uur naar huis zijn gegaan; dat in de cafés een gemoedelijke kalmte heerste (de “Platte Luis” zag er uit als een

bidhuis); en dat ik als manifestatie niets heb bemerkt dan een mannetje, dat stroobiljetten uitdeelde, waarop gedrukt stond: "Bruxellois, restez chez vous", en dat de politie rustig liet begaan.

Nochtans had het het Duits bestuur niet aan vermaning ontbroken. Met een bedoeling, die ik niet doorgronden zal, had een Duitse krant het nieuwtje verspreid, dat ik weet niet welk Belgisch verweercomité de winkeliers had aangezet tot het sluiten van hun zaak: Het bestuur had nu maar te weten wat het doen moest. Aan de winkels nu heb ik daar niets van gemerkt, en ik hoop dat zij er in hun zaken voor beloofd zijn geworden. Trouwens aan het bestaan, te Brussel, van iets als een diep geheime Zwarte Hand die de Belgische politie op haar zou genomen hebben, geloof ik niet. Bestond zij wel, dan ware nog niet aan te nemen, dat zij enige officiële opdracht zou hebben. Wel vindt men allicht in Brussel een paar grappenmakers, die met anonieme verwittigingen sommige mensen schrik trachten aan te jagen. Maar dit moet men als een privéonderneming beschouwen, waar zelfs alle samenzweren vreemd aan is ...

En hoe de Duitsers zich heden gedragen? Ik weet niet of zij deze verjaardag op bijzondere wijze hebben gevierd. Maar openlijk gebleken is dat niet. Hebben zij gefeest, dan was het geheel privé, en zonder uitnodigingen aan de pers. Wel wapperde in de namiddag aan sommige woningen waar Fahrbahnleute verblijf houden, het Duitse dundoek. Vermoedelijk echter om de nieuwe successen te vieren, op de Russen behaald, en die men juist had uitgeplakt. Vroeger hadden zulke bijzondere afkondigingen plaats op teder rozig papier; daarna, en tot op gisteren nog, was het papier lichtblauw; heden was het geel geworden: ziedaar het enige nieuws, dat deze verjaardag in ons Brusselse leven, ons vervelende Brusselse leven, gebracht heeft. En daarvoor heb ik een hele dag over straat gelopen! ...

Toen ik, om half acht, ging inzien dat er niets, maar niets meer te verwachten was, ben ik tot de slotsom gekomen, dat het geval desperaat mocht heten: deze 20 augustus zou zo goed als een hiaat, als een gaping, als een geeuw zijn geweest in de Brusselse herinnering.

En op die vaststelling ben ik naar huis gegaan.

Vrij België.

Het eerste nummer is verschenen van een nieuw (te 's Gravenhage uitkomend) Belgisch weekblad, dat, in het Nederlands geschreven, Vrij België heet, welke titel tevens de leuze is, die het streven van de leiders van het weekblad bezielt. Deze leiders zijn Frans van Cauwelaert en Julius Hoste jr. Aan het artikel, waarin zij de richting en de taak van het nieuwe weekblad omschrijven, ontlenen wij het volgende:

... “even zo weinig als onze koning en onze soldaten eraan denken de wapens neer te leggen, zal de strijd opgegeven worden door de Belgen – Vlamingen en Walen – die op geestelijk gebied de wacht hebben te houden rond het vaandel der gerechtigheid, dat aan hun beproefd, maar geheiligd vaderland werd toevertrouwd. Met de zekerheid een willig gehoor te vinden, blijven zij hun woord richten tot het geweten der mensheid, dat niet kan dulden, dat de onbepaalde zelfopoffering van ons volk voor het heil van allen geen ander gevolg zou hebben dan de zegepraal en de bezegeling van het gruwelijke onrecht, dat zou besloten liggen in elke blijvende inbreuk op de volkomen staatkundige en economische zelfstandigheid van België.

Een rechtstreeks of onrechtstreeks afhankelijk maken van België tegenover Duitsland zou niet alleen betekenen, dat in de

betrekkingen onder volkeren het recht blijvend moet bukken voor het geweld, maar ook dat er van een internationale rechtsorganisatie geen sprake kan zijn.

De volledige onafhankelijkheid van België zal dus in het vredetraktaat de toetssteen zijn van het recht en de eerste eis van elke vrede, die in zich de kiemen niet mag dragen van nieuwe oorlogsrampen.

De kleine naties vooral voelen dat onmiddellijk en aangrijpend met ons mee. Ze beseffen dat de vrijheid van België ook als een waarborg is voor hun eigen onafhankelijk volksbestaan; vandaar hun onbegrensde sympathie voor ons volk en hun levendige belangstelling voor alles wat zijn toekomst raakt. Dit gemeenschappelijk belang van alle kleine volkeren bij België heeft ons mede aangezet om door dit weekblad tot vollediger inzicht in onze strijd bij te dragen, en wij durven op een sympathieke tegemoetkoming van de openbare opinie der kleine volkeren, in het bijzonder van het Nederlandse publiek, rekenen.

België kan nog heel wat ellende te verduren hebben, alvorens er ernstig gedacht wordt aan de vrede. Die ellende zal ons volk blijven dragen in waardige en hoopvolle verwachting.

Gans het volk van België snakt naar vrijheid. Ons dapper leger strijdt ontembaar om voet voor voet de bevrijding van ons land te veroveren, en smachtend verlangen over al de landen onze vluchtelingen naar de terugkeer onder de zegevierende banier van onze vorst.

Geen enkele volzin zal in dit weekblad verschijnen, die niet beantwoordt aan deze levensverzoeken.

Wij begrijpen niet, dat het mogelijk zou zijn, dat een Belg over zijn schrijftafel zou kunnen gebogen liggen zonder zich te verenigen in de geest met zijn broeders in de loopgraven, zonder het schrijven te voelen van het gemeenschappelijk lijden, en het hoge gebed niet zou verstaan om het innig samenvoelen te bevorderen, dat de macht van geheel ons volk moet uitmaken.

Onverantwoordelijke aanvallen op de Vlaamse Beweging, onbezonnen uitingen in de lijn der Duitse geschriften, geen van beide kan geduld worden.

Wij heten misdadig van nationaal standpunt uit elke onverdiende aanval tegen de Vlaamse Beweging gericht, en het behoort tot het vaderlandse programma van dit weekblad om ze met kracht af te wijzen, maar evenzeer is het onze plicht het drijven te veroordelen van enige, overigens weinig talrijke en door hun eigen volk afgekeurde jongelingen, die niet willen inzien, dat hun geschriften in dank onthaald worden bij Duitse publicisten, welke er volhardend op aansturen om op listige wijze de Belgen te verdelen, tegen elkaar op te hitsen en ons zelf de inleiders te doen zijn van hun streven naar uitbreiding van hun machtsfeer.

Ons streven gaat uit van de meest hechte verknochtheid aan land en volk en die verknochtheid menen wij niet beter te kunnen uiten dan door nu reeds ook ons aandeel te nemen in het geestelijk opbouwend werk, dat de stoffelijke opbouw van ons land moet voorafgaan, en dat zelfs in deze bange dagen dient voorbereid, opdat het voltrokken zou zijn, wanneer het feestgeluid der bevrijding ons naar onze taak in België zal terugroepen.

Maar dit werk kan alleen de vrucht zijn van de samenwerking van alle vooraanstaande landgenoten; wij vertrouwen, dat ons weekblad zich in hun medewerking zal kunnen verheugen en zowel door de

verscheidenheid van zijn inhoud als door zijn degelijkheid de belangstelling zal genieten van hen, die tot de leidende kringen van ons volk behoren en die zich bewust zijn van hun medeverantwoordelijkheid over het toekomstige lot van België. Ons blad zal, in zijn samenstelling, op bijzondere wijze rekening houden met de behoeften van onze soldaten aan het front en van alle uitgeweken in Nederland, Frankrijk en Engeland.”

Op het titelblad van het nieuwe weekblad prijkt een fraai portret van Albert, de koning der Belgen.

Onder het opschrift “Onze taal te Brussel” schrijft H. de Wandeleire in de Vlaamsche Stem:

Blijkens de officiële gegevens telde Brussel op 1 januari 1911 695.185 inwoners; hiervan waren niet minder dan 477.381 Nederlandssprekenden.

Dit verpletterende overzicht van het Vlaamse element in de hoofdstad was de Brusselse gemeenteraad er in geslaagd, met de welwillende hulp van het staatsbestuur, te verbergen onder een laag Frans vernis. Zo werd Brussel “verbeulemanst”. De Flaminganten echter tekenden protest aan en dank zij de medewerking van mannen als Buisson en Max konden zij ten minste aan de oppervlakte de tweetaligheid doorvoeren. Maar het Nederlands werd nooit in werkelijkheid met het Frans gelijkgesteld.

Het weinige dat door de Vlaamse actie te Brussel bereikt was, is nu ook tijdens de oorlog verloren gegaan.

Onmiddellijk na de inval der Duitse legers in België, was het eerste werk van de Brusselse gemeenteraad, de tweetaligheid met de voeten te treden. In de plaats van de vroegere tweetalige berichten kwamen eentalige, Franse. Nu krijgt men nog wel hier en daar

tweetalige, Frans-Duitse kennisgevingen te zien, maar het Nederlands ... is er uit verdwenen.

Onlangs verlangde Dr. Pleitnick, een bekend Vlaamsgezinde, dat zijn identiteitsbewijs in het Nederlands zou worden ingevuld. De stadsambtenaar, tot wie het verzoek gericht was, antwoordde hem vlakaf: "En allemand, si vous voulez; mais pas en flamand!"

Onlangs stuurde de nieuwe bestuurder van de "Koninklijke Vlaamse Schouwburg", de heer Van de Kerckhove, zijn verslagen en contracten ter goedkeuring aan de betrokken wethouder. De stukken kwamen terug met het bijschrift: "En français S.V.P.!" Volgens deze Brusselse vroede vader moeten dus contracten tussen de bestuurder van de Vlaamse stadsschouwburg en de machinisten van deze schouwburg gesloten, in het Frans zijn gesteld!

Dezer dagen publiceerde de heer A. Clauwaert, bestuurder van de Vlaamse Toneelschool, en van de Vlaamse liederavonden voor het volk, een open brief in de "Gazet van Brussel", waarin hij er over klaagde, dat hij zich vruchteloos tot driemaal toe schriftelijk in het Nederlands tot de raad gericht had voor zaken betreffende de liederavonden. Eerst op zijn derde schrijven kwam een in het Frans gesteld weigerend antwoord toe: wat de liederavonden de vorige jaren steeds was toegestaan – voor de leergangen van een gemeentelijke zaal gebruik te maken – werd hun hiermee ontzegd.

In de trams werden de tweetalige, Frans-Nederlandse, berichten weggenomen en door uitsluitend Franse vervangen.

Zo ziet het er uit te Brussel met de taal van de meerderheid der bevolking – tijdens de oorlog. Tegen alle recht en wetten in wordt het Nederlands verstoten, gesmaad en verdrukt, terwijl aan de IJzer

duizenden Vlaamse jongens staan, die hun bloed veil hebben ... voor de vrijheid!

Wie zal er zich over verwonderen dat, waar zulke schandelijke toestanden een uitdaging zijn van ons volk, er roering komt in de Vlaamse gelederen?

Wie wind zaait moet immers storm oogsten.